

Гончарук В. А.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання,

Гончарук Н. В.,

студентка 11 групи факультету іноземної філології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна

ЕНОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасні глобалізаційні процеси у світі зумовлюють суттєві зміни в українському суспільстві. Вхідження України у світовий освітній простір впливає на проведення реформи в освіті, кінцевою метою якої є формування світогляду своїх громадян. Основою сучасних реформаторських змін має стати гуманізація освіти і перевага особистісно-зорієнтованої технології у професійному становленні фахівця, а також забезпечення його мобільності.

Звернення уваги на людину (її внутрішній світ, цінності та мотиви, поведінку) поступово стає ключовим в освіті ХХІ ст., що, безперечно, визначає і змістове наповнення системи професійної освіти. Пріоритетними в ній постають вивчення та дослідження молодими людьми генетичних витоків історії свого етносу, особливостей його культури (етнокультури), а також пізнання себе та усвідомлення свого місця у світі. Водночас відбувається і виховання в молодій людини поваги до своєї й інших культур на засадах толерантності та єдності, що залучає її до активного міжетнічного спілкування, до ведення діалогу культур, що уможливлює її мобільність [1].

Отже, у зв'язку з вищезначеними викликами сьогодення перед освітою загалом, і професійною зокрема, постає надважливе завдання – засвоєння кожним індивідом специфіки етнокультури власної спільноти з тим, щоб у

майбутньому вміти налагоджувати діалог з іншими культурами. Однією з головних умов успішного розвитку українського суспільства є збереження системи етнокультурних духовних цінностей, які становлять ціннісний зміст людського буття, оскільки завдяки їх відтворенню і трансляції здійснюється духовний зв'язок поколінь. Також нині ведемо мову і про етнотолерантність, тобто повагу, прийняття і правильне розуміння чималого різноманіття культур світу, форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності.

У різноманітних документах ООН та ЮНЕСКО йдеться про підготовку молоді до життя в полікультурному середовищі. ЮНЕСКО закликає всіх до посильної допомоги людям світу у справі перетворення існуючої взаємозалежності держав і етносів в усвідомлену солідарність.

Із-поміж професійних компетентностей майбутнього вчителя виокремлюють культурознавчу, яка реалізується у знаннях матеріальної і духовної культури, історичного розвитку української нації, фольклору, традицій, звичаїв і обрядів рідного народу, а також в уміннях використовувати культурознавчі матеріали у професійній діяльності [6].

Сьогодні актуальною є проблема виховання людини культури. Вирішення цієї проблеми пов'язуємо з розумінням освіти як найважливішого компонента культури і основного каналу її передачі молоді.

Культурна компетентність – це рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного, техногенного та іншого сучасного середовища, її вміння орієнтуватися у значному інформаційному потоці, правильно використовувати отриману інформацію для прийняття рішень. У ній закладені також знання про національні й загальнолюдські цінності, які визначають основу поведінки особистості.

А. Флієр веде мову про культурну компетентність, яка передбачає високу міру соціалізованості та інкультурованості індивіда, що дозволяє йому достатньо вільно комунікувати (розуміти, використовувати й інтерпретувати весь обсяг буттєвих і спеціалізованих знань, які утворюють стандарти загально соціальної ерудованості людини в певному середовищі, сукупність правил,

зразків законів, звичаїв тощо) у сучасному полікультурному глобалізованому світі [8].

Досліджували цю проблему такі науковці та вчителі-практики, як М. Гнаткович, Г. Потапенко, В. Зарицька, Т. Донченко, Є. Більченко, М. Боровик, Т. Бугайко, Л. Ярова, К. Пономарьова, Г. Корицька та ін.

Аналіз сутності, структури, особливостей формування культурної (культурологічної) компетентності окремих професійних груп здійснили такі вчені, як-от Л. Агєєва, В. Гаснюк, В. Гончарук, О. Гуренко, Л. Дудікова, Т. Дяченко, Т. Зякун, Я. Журецький, Н. Лисенко, Л. Лічман, Л. Маєвська, Н. Онищенко, О. Семенов, Н. Сідельник, Т. Соколенко, Л. Соляр, П. Фриз, Цяо Цжи, Сюй Цзяюй та ін.

Важливим складником культурологічної компетентності представника етнічної спільноти є етнокультурна компетентність, яку визначають як «ступінь вияву людиною знань, умінь і навичок, які дозволяють їй правильно оцінювати специфіку і умови взаємодії, взаємовідносин з представниками інших етнічних спільнот, знаходити адекватні форми співробітництва з ними з метою підтримання атмосфери взаєморозуміння і взаємної довіри» [2, с. 114].

Мала енциклопедія етнодержавознавства подає таке тлумачення «етнокультурної компетентності особи»: здатність людини вільно орієнтуватися в світі, вільно будувати поведінку всередині відповідної культури й одночасно відчувати ті межі, край і початок світу іншої культури [4, с. 63].

Етнокультурну компетентність підлітків Т. Поштарєва розуміє як їх готовність до взаєморозуміння та взаємодії, яка базується на знаннях і досвіді, набутих у реальному житті (тобто у ході навчальних занять та в позаурочній роботі), спрямованих на їх успішну адаптацію в поліетнічному суспільстві [5, с. 35]. Таке розуміння компетентності треба враховувати у процесі підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності в ЗЗСО.

Ознаками етнокультурної компетентності особистості є: знання історії й особливостей рідної культури, її традиційно-обрядової сфери; ціннісне

ставлення до культурного спадку свого й інших етносів; толерантне ставлення до інших культур і їх представників; наявність прагнення до оволодіння національною і світовою культурною спадщиною; наявність знань про своє мистецтво і мистецтво інших країн світу.

Для успішного формування етнокультурної компетентності, подолання специфічних національних бар'єрів здобувачі вищої освіти повинні володіти не тільки знаннями про культуру, історію своєї країни, а й соціокультурним фоном, в контексті якого функціонує мова. Засвоюючи мову, людина не тільки пізнає світ, але й вчиться жити в ньому, набуває ціннісних орієнтирів, глибше проникає у вітчизняну та світову культуру, збагачується духовно.

Етнокультура як «успадкований від предків комплекс господарського і соціального життя, матеріальної і духовної культури, які визначають стиль життя, виконують етноідентифікуючу роль, дають можливість виділити і протиставити себе іншим етносам» [7]. І. Огієнко (Іларіон) зазначав: «Мова, релігія, обряди, епос, народні пісні, мудрість попередніх віків, передання, казки, повір'я, пережитки довгих століть, – усе це склало людину, у нас – українця» [3, с. 8].

Потрібно у ЗВО також організовувати заходи, спрямовані на задоволення потреб молодих людей у шанобливому ставленні та визнанні культурних цінностей, національної самобутності кожної нації, напр., проведення фольклорних свят, театралізованих вистав, святкування пам'ятних дат національно-історичного значення, ювілеїв видатних діячів культури, літератури, мистецтва, науки. Під час проведення національно-патріотичних заходів молоді люди виконують вірші й пісні патріотичного спрямування з метою виховання любові, поваги до свого народу, України, родини, традиційної національної символіки, української мови та пісні.

Отже, освіта XXI ст. повинна сприяти усвідомленню майбутнім фахівцем власних коренів, свого місця у світі, розкриттю основних морально-етичних норм, цінностей на кращих етнокультурних взірцях, використанню виховних можливостей етнокультурного середовища. Збагачення духовного потенціалу

молоді відбувається через занурення її у світ культури власного етносу і кращих зразків світової. У організованому в такий спосіб освітньому процесі ЗВО молода людина не тільки пізнає світ, але й вчиться жити у ньому, набуває ціннісних орієнтирів, глибше проникає у свою та світову культуру, збагачується духовно, співвідносить отримані знання з досвідом повсякденного життя, тобто усвідомлює своє місце у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біда О. А., Гончарук В. В., Гончарук В. А. Професійна мобільність як фактор професійної успішності сучасного фахівця. *Наукові записки*. Випуск 178. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 17–21.
2. Етнокультурологія: словник-довідник / автор-укладач Л. М. Маєвська. Житомир: ЖДУ, 2007. 392 с.
3. Іларіон. Навчаймо дітей своїх української мови!: проповіді. Вінніпег: [б. в.], 1961. 32 с.
4. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького; редкол.: Ю. І. Римаренко та ін. Київ: Довіра; Генеза, 1996. 942 с.
5. Поштарева Т. В. Формирование этнокультурной компетентности. *Педагогика*. 2005. № 3. С. 35–42.
6. Семеног О. Український фольклор: навч. посіб. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 254 с.
7. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. 624 с. URL: <https://toloka.to/t37863>
8. Флиер А. Я. Культурология для культурологов: учеб. пособие. Москва: Академический проект, 2000. 496 с.